

פרשת השבוע על פי אור החיים הקדוש

פרשת מטות

לע"נ הורי ר' אליהו בן בת שבע ז"ל

1. 16. 3. הרי"ה מנצח ימים וממנו מן המצוות

ובדרך רמז יתבאר אומרו לבני ישראל לאמר זה הדבר, על פי מה שאמרו רבותינו ז"ל לא וז"ל לעולם יהיה אדם זהיר בנדרים אלף עיירות היו לו לינאי וכו'. הרי שהגם שהיו מקיימין שבועתן נעשו, ואמר הכתוב כאן כי יש נדרים ושבועות שזוהי אותם, והוא אומרו לבני ישראל לאמר, אין לאמר אלא גילוי עריות (סנהדרין ג:) פירוש לחשש העריות זה הדבר אשר צוה ה', איש כי ידור נדר וגו'.

ודקדק לומר איש, לרמזו לתגבורת ניגוד התאוה, כאמרו ז"ל (ויק"ר כג יא) בפסוק חי ה' שכבי וגו' (רות ג יג) שנשבע ליצרו, וכן אמרו (נדרים ז:) בפסוק נשבעתי ואקיימה לשמור וגו' (חלהים קט קו) כי מצוה לישבע ליצרו.

ג. איש כי ידר נדר לה' וגו'. צריך לדעת למה כפל לומר ידור נדר, או השבע שבועה, ולא הספיק לומר כי ידור לה', או ישבע, עוד למה כפל לומר לא יחל וגו' ככל היוצא מפיו:

1. ויאמר משה וגו' האחיכם יבאו וגו', ולמה תניאון וגו'. הן האדון משה רבינו השכיל בדברי בני גד ובני ראובן, כל מה שרצו לומר כמו שפירשנו, וטען כנגד מה שאמרו שמנכסי גבוה הם שואלים כי העדה לא עשו דבר, גם מה שנתכוונו לטעון כנגד העתיד שאין טורח בדבר, כי ה' הוא עושה נפלאות גדולות לבדו, אמר להם האחיכם יבואו למלחמה, 10 פירוש אמת כי ה' הוא הנלחם להם, אבל על כל פנים צריכים להזדמן במלחמה, והוא מה שדייק יבואו למלחמה, ולא אמר האחיכם ילחמו, לומר שעל הביאה בלבד הוא חמה, ויש בזה סתירה על טענת מלחמה שעברה, וגם טענת מלחמה הבאה בארץ, שעל כל פנים כל איש ישראל יש להם יגיעה בדבר, ולמה יבקשו הם יגיע כפם של ישראל:

2. ונמזר אומר ואתם תשבו פה, נתחכם לומר שהגם שהבטחת ה' היא מושגת שאמירת הגבוה כמסירת הדיוט ואין כאן יגיעה, הלא תשכיל ביאת ישראל למלחמה כערך ישיבתכם פה, ותראו כי יש הרגש ליגיעת ביאת המלחמה, ואם כן למה תרצו ליטול דבר שהיא יגיעה של ישראל, כיון שאין אתם יגיעים עמהם בביאתכם למלחמת הארץ:

3. גם נתכוון במאמר תשבו פה, בטענה הנשמעת כי ארץ סיחון ועוג שהם שואלים נתנה ה' כשהיו מקובצים יחד שבטי ישראל, שזכות כולן עמד להנחילם הארץ הלזו, וכשהם נוטלים חלקם בארץ נגרע מערך זכות הרבים, לפי שהם יושבים פה, ובזה סתר טענתם שנתכוונו במאמר אשר הכה ה', שזה יגיד על מלחמת הארץ שאין טורח לישראל כמו שפירשתי למעלה, כי לא כן הוא, שאין הדבר דומה:

3. לאה אירן בת טאוס ז"ל

לא. אי.ב. וידבר ה' וגו' לאמר נקם וגו'. קשה אם הדיבור בא לאמר לישראל כנשמע מתיבת לאמר, היה לו לומר נקמו נקמתכם מאת וגו': ובמדרש תנחומא אמרו ח"ל אין וידבר אלא לשון עז וכו', התחיל משה לפייס הקדוש ברוך הוא על מיתתו ולא נתפייס וכו', אמר לו משה לי ראוי מיתה שראיתי נפלאות וכו', ופייסו ה' בשני דברים אם אתה רוצה לחיות שנים רבות לא ידא ישראל במפלת אויביהם ולא חכבש מדין לפניהם וכו', וכיון שנתפייס משה היה קשה לפני הקדוש ברוך הוא שקנס עליו מיתה וכו', עד כאן:

15. ואומרו נקום וגו'. פירוש לפי שתלה לו ה' מיתתו בנקמת מדין, דכתיב (להלן) אחר תאסף וגו', אמר אליו כי כמה שיאמר הדברים הוא להם, בזה מעלה עליו הכתוב שהוא הנוקם, כי הוא מוסר נפשו ממש על הדבר, שהגם שיודע שבאמצעות כן ימות אף על פי כן יאמר לישראל מה שאמר בסמוך, אין לך קיום מצות ככל נפשך כזו, 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50 51 52 53 54 55 56 57 58 59 60 61 62 63 64 65 66 67 68 69 70 71 72 73 74 75 76 77 78 79 80 81 82 83 84 85 86 87 88 89 90 91 92 93 94 95 96 97 98 99 100

6. ב. ויאמר אליהם משה אם תעשוון וגו' אם תחלצו וגו'. קשה למה כפל לומר אם תעשו וגו', אם תחלצו וגו', ולא הספיק באחת מהנה, ולכשנדייק לא היה צריך להשיבם, אלא יסכים לדבריהם כמה שיקרא ליהושע ולאעזר ויצו אותם כאמור בסמוך, עוד למה דקדק לומר הוזה, עוד מה כוונתו באומרו בסמוך לפני ה':

10. אך כוונת מאמר משה היא, לפי שראה שדעת בני גד ובני ראובן שרוצים לעבור עם ישראל, אינו אלא כדי שיתרצו ויחליטו להם נתינת הארצות, ולא לתכלית אחר, ודבר זה אין נכון לעשות כן, לענין הצלחת המלחמה, כי צריכין בני המלחמה שתהיה מלחמתם להגנם מאויבי ה', להכרית להם כל נשמה, ותקרא מלחמת חובת מצות ה':

20. וזה לך לשון רמב"ם בפרק (ר') (ו הלכה טו) מהלכות מלכים כל הנלחם בכל לבו וכו', ותהיה כוונתו לקדש ה' בלבד, מובטח לו שלא ימצא לו שום נזק ולא תגיעהו רעה וכו', ויזכה לחיי עולם הבא:

30. על כן האנשים ההמה פיון שאין הולכים אלא להתקיים בידם הארץ, יש מיחוש מחליצתם שלא חועיל, ואפשר שיהיו ניוזקים מהם, אשר על כן נתחכם משה ואמר להם, אם תעשוון וגו', אם תחלצו וגו', פירוש כנגד מה שאמרו הם ואנתנו נחלץ חושים וגו', אמר אם תעשוון את הדבר הזה, וחיתת זה חזרת למאמר הנאמר בסמוך. וכנגד מה שכוונתן בהליכה לקיום התנאי, אמר אם תחלצו לפני ה' למלחמה, דקדק לומר לפני ה' כמאמר רמב"ם (שם) שכתב שתהיה כוונתו לקדש ה', וכמו שגמר אומר עד הורישו את אויביו, פירוש אויביו של הקדוש ברוך הוא:

אכן לפי שיש שני מיני נדרים ושבועות, א' בעניינים הנוגעים לנפש ויתחלק לשני עניינים, אחד לעשות מעשה הטוב כגון ללמוד וללמד, להקדיש, לגמול חסד, ואחד להרחיק התיעוב, להגדיר עצמו, לבל ידור בשכונת אשה חשודה, לבל ילך בחברת פועלי און וכדומה, ב' בעניינים הנוגעים לגוף, במעשה שאין בו לא איסור ולא מצוה, וגם זה יתחלק לשני דברים, 10 לאכול ולשתות, לדור בדירה זו, וכדומה, או שלא לאכול דבר פלוני, ושלא ללבוש מלבוש זה, וכדומה:

ויצו ה' משפטיו כדת מה לעשות, ואמר כי ידור נדר, סתם נדר יגיד על המעשה שנדר ללכת למקום פלוני, או לעשות איזה דבר, ולפי שיש נדר שהוא לה', ודינו משונה מנדרי חול, כאשר יבאר הכתוב לזה פרטו, ואמר נדר לה', נמצאת אומר שהוכיר הכתוב שני מיני נדרים, נדרי חול, ונדרי קודש:

5. ז. ולמה תניאון וגו'. פירוש מלבד הטענות עוד קובל אני עליכם, למה תניאון את לב וגו', פירוש לו יהיה שאין כוונתכם אלא לטעמים האמורים בדבריהם, עם כל זה יש מקום לרוצה לחשוב שטענותיכם הוא ליראת עם הארץ, והגם שאתם שוללים הדברים שאדרכה אתם חושבים הארץ כאלו כבושה לפני ישראל, אפשר שזה עצה ותחבולה לכסות טעם הניכר שהוא ליראת יושבי הארץ, והן הנה דברי המרגלים שאמרו (לעיל יג לא) שחוק הוא ממנו, והוא אומרו כה עשו אבותיכם עוד נתכוון לומר להם שהיה להם לחוש לחשד זה, אחר שכבר קדם מעשה האבות, והיה מה שהיה, שפחדו עם בני ישראל מעלות אל הארץ, ולזה יש מקום לחשוב הדבר עצמו כשיראו שחלק מהשבטים מבקשים לשבת חוץ לארץ:

10. אשר נתן להם ה'. נתכוון גם בזה כנגד מה שנתכוונו במאמר אשר הכה ה' וגו', לומר שדין הארץ יש לה, אמר להם שעל כל פנים יש הפרש בין הארץ אשר הם באים שמה, מארץ אשר הם רוצים, כי הארץ נתן להם ה', מה שאין כן ארץ סיחון ועוג אינה בכלל ארץ שנתן ה' לאברהם, וכדחתיא (ספרי פסקא רצט) וז"ל לתת לך פרט לעבר הירדן שנטלת מעצמך

20. גם מצינו שאמרו רבותינו ז"ל (במדבר זח) בעשר קדושות שאין עבר הירדן ראוי לבית המקדש ולשכון השכינה, וכן אמר הכתוב (יהושע כב יט) אם טמאה ארץ אחזתכם, הא למדת שיש הפרש בין ארץ סיחון ועוג לארץ ישראל, ואפשר כי מטעם זה לא היה כדעת משה לחלקה לשבטים, והיה הפך שיהיו כל ישראל בארץ אשר נתן ה' להם להיחזק יותר קדושה, ועיין בפרשת דברים (ג יג) בפסוק והוא נקרא ארץ רפאים:

מאמר, כ"ג